

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น เทศบาลตำบลบึงงาม อำเภอบึงโขงหลง จังหวัดบึงกาฬ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราชการ ๒๕๖๐ มาตรา ๕๗ รัฐต้อง (๑) อนุรักษ์ พื้นฟู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณี อันดีงามของท้องถิ่นและของชาติ และจัดให้มีพื้นที่สาธารณะ สำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ใช้สิทธิและมีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย ภูมิปัญญาไทยมีความสำคัญอย่างยิ่ง ช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง สร้างความภาคภูมิใจและศักดิ์ศรีเกียรติภูมิแก่คนไทย สามารถปรับประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางศาสนาใช้กับชีวิตได้อย่างเหมาะสมสร้างความสมดุลระหว่างคนกับสังคมและธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน ช่วยเปลี่ยนแปลงปรับปรุงวิถีชีวิตของคนไทยให้เหมาะสมได้ตามยุค

กองการศึกษาฯ และวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนตำบลนาสวรรค์ได้เล็งเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงได้จัดทำโครงการสำรวจฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน หรือปราชญ์ท้องถิ่น เพื่อให้ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน หรือปราชญ์ท้องถิ่น เพื่อสืบสานและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญและมีประโยชน์ไว้ไม่ให้สูญหายไปจากชุมชน และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน หรือปราชญ์ท้องถิ่น เล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อสาธารณชนในการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน หรือปราชญ์ท้องถิ่น ต่อไป

ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้าน คิดค้นขึ้น แล้วนำมาปรับปรุง แก้ไขพัฒนา แก้ปัญหาเป็นทั้งสติปัญญา และองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน ดังนั้น จึงมีความครอบคลุมเนื้อหาสาระและแนวทางดำเนินชีวิตในวงกว้าง ภูมิปัญญาท้องถิ่นประกอบไปด้วยองค์ ความรู้ใน หลายวิชา ดังที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (๒๕๔๑) ได้จำแนกไว้รวม ๑๐ สาขา คือ

๑. สาขาเกษตรกรรม หมายถึง ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะ และเทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนาบนพื้นฐาน คุณค่าดั้งเดิม ซึ่งคนสามารถพึ่งพาตนเองในสภาวะการณ์ต่างๆ ได้ เช่น การทำการเกษตรแบบผสมผสาน การแก้ปัญหาการเกษตร เป็นต้น

๒. สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (ด้านการผลิตและการบริโภค) หมายถึง การรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลผลิตเพื่อชะลอการนำเข้าตลาด เพื่อแก้ปัญหาด้านการบริโภคอย่างปลอดภัย ประหยัด และเป็นธรรมอันเป็นกระบวนการให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ตลอดทั้งการผลิต และการจัดจำหน่ายผลผลิตทางหัตถกรรม เช่น การรวมกลุ่มของกลุ่มโรงงานยางพารา กลุ่มหัตถกรรมและอื่นๆ เป็นต้น

๓. สาขาการแพทย์ไทย หมายถึง ความสามารถในการจัดการป้องกัน และรักษาสุขภาพของคนในชุมชนโดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองทางด้านสุขภาพ และอนามัยได้

๔. สาขาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งอนุรักษ์ การพัฒนาและใช้ประโยชน์จากคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

๕. สาขากองทุนและธุรกิจชุมชน หมายถึง ความสามารถในการบริหารจัดการ การค้าการสะสมและ บริการกองทุนและธุรกิจชุมชนทั้งที่เป็นเงินตรา และโภคทรัพย์เพื่อเสริมชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชน

๖. สาขาสวัสดิการ หมายถึง ความสามารถในการจัดสวัสดิการในการประกันคุณภาพชีวิตของคนให้
เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

๗. สาขาศิลปกรรม หมายถึง ความสามารถในการผลิตผลงานทางด้านศิลปะสาขาต่างๆ เช่น จิตรกรรม
ประติมากรรม วรรณกรรม ทัศนศิลป์ คีตศิลป์ เป็นต้น

๘. สาขาจัดการ หมายถึง ความสามารถในการบริหารจัดการดำเนินงานด้านต่างๆ ทั้งขององค์กร
ชุมชน องค์กรทงสังคมอื่นๆ ในสังคมไทย เช่น การจัดการองค์กรของกลุ่มแม่บ้าน ระบบผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน
 เป็นต้น กรณีของการจัดการศึกษาเรียนรู้ นับได้ว่าเป็นภูมิปัญญาสาขาการจัดการที่มีความสำคัญเพราะการจัด
การศึกษา เรียนรู้ดี หมายถึงกระบวนการเรียนรู้พัฒนา และถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาไทยที่มีประสิทธิภาพ

๙. สาขาภาษาและวรรณกรรม หมายถึง ความสามารถผลิตผลงานเกี่ยวกับด้านภาษา ทั้งภาษาถิ่น
ภาษาโบราณ ภาษาไทย และการใช้ภาษา ตลอดทั้งด้านวรรณกรรมทุกประเภท

๑๐. สาขาศาสนาและประเพณี หมายถึง ความสามารถประยุกต์ และปรับใช้หลักธรรมคำสอนทาง
ศาสนาความเชื่อและประเพณีดั้งเดิมที่มีคุณค่าให้เหมาะสมต่อการประพฤติปฏิบัติให้บังเกิดผลดีต่อบุคคลและ
สิ่งแวดล้อม เช่น การถ่ายทอดหลักศาสนา การบวช การประยุกต์ ประเพณีบุญประเพณีชาวนา เป็นต้น

ประเพณี/วัฒนธรรม ในพื้นที่เทศบาลตำบลบึงงาม

ประเพณีบุญข้าวจี

ประเพณีทำบุญข้าว จัดขึ้นในเดือน ๓ ของทุกปีซึ่งชาวบ้านห้วยหินลาดได้ถือปฏิบัติกันตั้งแต่โบราณมา ข้าวจี คือ การเอาข้าวเหวปั่นเป็นก้อนเอาไม้เสียบย่างเมื่อข้าวสุกเกรียมแล้วก็เอาไขซึ่งตีไว้แล้ว ทาแล้วย่างซ้ำอีกกลายเป็นไขเคลือบข้าวเหนียว เสร็จแล้วถอดไม้ออกแล้วเอาน้ำอ้อยหรือน้ำตาลที่เป็นก้อนยัดใส่แทนกลายเป็นข้าวเหนียวยัดใส่ แล้วนำไปถวายพระเณรณตอนเช้า ส่วนมากชาวบ้านจะรีบทำแต่เช้ามืด พอสว่างก็ลงศาลาการเปรียญ พร้อมทั้งถวายสำหรับอาหารคาว หวาน ผลไม้ แต่พระสงฆ์

บุญข้าวจี ยังถือเป็นบุญ สู้ขวัญข้าว คือ ชาวบ้านในหมู่บ้านจะนำเอาข้าวเปลือกจากยุ้งฉางของตนเอง มาถวายรวมกันที่วัด เรียกว่า "กองข้าว" โดยในวันแรก เรียกว่า "วันรวม หรือวันโฮม" คือการเอาข้าวเปลือกมา กองรวมกันที่วัด ในวันที่สอง เรียกว่า "วันถวาย" ซึ่งจะมีพิธีสู้ขวัญข้าวตามธรรมเนียมพราหมณ์ จะนำ ข้าวเปลือก ที่รวมกันไว้ถวายแด่พระสงฆ์ และนิยมทำบุญหมู่บ้านไปพร้อมกัน แล้วทำพิธีตัมปากเล่าเป็นการ บูชาคุณของข้าวในเล่าหรือยุ้ง บุญข้าวจีจึงทั้งงานบุญและงานรื่นเริงประจำหมู่บ้านที่ทำสืบทอดกันมา เป็นการ สร้างความรัก สมานฉันท์ ให้กับคนในชุมชน

ประเพณีบุญมหาชาติ

หลายคนคงจะสงสัยอยู่ว่าคำว่า "พะเหวด" มีความหมายอย่างไร คำว่า "พะเหวด" นั้นเป็นการออกเสียงตามสำเนียงอีสาน มาจากคำว่า "พระเวส" หมายถึงพระเวสสันดร งานบุญพะเหวดเป็น ๑ ในประเพณี ๑๒ เดือน หรือ ฮิตสิบสอง ของชาวอีสาน (การทำบุญประเพณี ๑๒ เดือน) โดยพระเพณีนี้จะจัดขึ้นในเดือนที่ ๔ ของไทยหรือเดือนมีนาคม โดยกำหนดจัดงานในวันเสาร์และอาทิตย์แรกของเดือนมีนาคมทุกปี ประเพณีบุญพะเหวดหรือบุญเดือนสี่นั้น สะท้อนให้เห็นถึงความศรัทธาอันแรงกล้าในพระพุทธศาสนาซึ่งชาวอีสานยึดถือและปฏิบัติกันมาช้านาน และอย่างเคร่งครัด เพราะถือว่าเป็นงานบุญใหญ่ที่สุดก็ว่าได้ การจัดงานบุญพะเหวดนั้นอยู่ที่การเทศน์เรื่องพระเวสสันดรชาดกหรือเทศน์มหาชาติ มีจำนวนทั้งหมด ๑๓ กัณฑ์ โดยชาวอีสานมีความเชื่อว่าถ้าหากว่าฟังเทศน์ครบทั้งหมดวันเดียว และจัดเตรียมเครื่องค้าย (บูชา ได้ถูกต้อง ก็จะได้เกิดในศาสนาพระอริยเมตไตรย แต่ถ้าหากตั้งเครื่องค้าย (บูชา) ไม่ถูกต้อง จะทำให้เกิดอาเพศและสิ่งไม่ดีต่างๆ ตามมา จึงทำให้ทุกคนในหมู่บ้าน ให้ความสำคัญกับงานนี้อย่างมาก โดยจะมาทำพิธีร่วมกันอีกประการหนึ่ง คือ เพื่อระลึกถึงพระเวสสันดร พระโพธิสัตว์ผู้บำเพ็ญเพียรบารมีชาติสุดท้ายของพระองค์ก่อนจะเสวยชาติ และตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในภายหลัง

ประเพณีวันสงกรานต์

สงกรานต์หมายถึง การส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่คือ ตั้งแต่ ๑๓ - ๑๕ เมษายน แต่เดิมวันขึ้นปีใหม่ไทย คือ วันเริ่มปีปฏิทินของไทย จนถึง พ.ศ. ๒๔๓๑ และได้มีการเปลี่ยนแปลงมาเป็นวันที่ ๑ เมษายน เป็นวันขึ้นปีใหม่จนถึง พ.ศ. ๒๔๘๓

ประเพณีบุญข้าวประดับดิน

การทำบุญข้าวประดับดินนี้ เกิดจากความเชื่อตามนิทานธรรมบทว่า ญาติของพระเจ้าพิมพิสาร ได้ยกยอกเงินวัดไปเป็นของตนเอง ครั้นตายไปแล้วได้ไปเกิดเป็นเปรตในนรก และเมื่อพระเจ้าพิมพิสารถวายทานแด่พระพุทธเจ้าแล้วมิได้อุทิศให้ญาติที่ตาย กลางคืนพวกญาติที่ตายมาแสดงตัวเปล่งเสียงน่ากลัวให้ปรากฏใกล้พระราชนิเวศน์ รุ่งเช้าได้เสด็จไปทูลถามพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ทูลเหตุให้ทราบ พระเจ้าพิมพิสารจึงถวาย

ทานอีก แล้วอุทิศส่วนกุศลไปให้ ญาติที่ตายไปจึงได้รับส่วนกุศล ดังนั้น การทำบุญข้าวประดับดิน คือการทำเพื่ออุทิศส่วนกุศลแก่ญาติผู้ตายแล้ว ถือเป็นประเพณีที่ต้องทำเป็นประจำทุกปี

๑. วันแรม ๑๓ ค่ำ เดือน ๙ ชาวบ้านจะเตรียมข้าวต้ม ขนม อาหารคาวหวาน หมาก พลู และบุหรีไว้ ๔ ส่วน ส่วนหนึ่งเลี้ยงดูกันภายในครอบครัว ส่วนที่สองแจกให้ญาติพี่น้อง ส่วนที่สามอุทิศให้ญาติที่ตายไปแล้ว และส่วนที่สี่นำไปถวายพระสงฆ์ ในส่วนที่สาม ญาติโยมจะห่อข้าวน้อย ซึ่งมีวิธีการห่อคือ ใช้ใบตองห่อขนาดเท่าฝ่ามือส่วนความยาวนั้นให้ยาวสุดซีกของใบตอง

๒. วันแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๙ ชาวบ้านจะไปวัดตั้งแต่เวลาตี ๔ เพื่อนำสิ่งของที่เตรียมไว้จัดใส่กระทง หรือเย็บเป็นห่อเหมือนข้าวสากไปวางอุทิศส่วนกุศลตามที่ต่าง ๆ ซึ่งการวางแบบนี้ เรียกว่า การวางห่อข้าวน้อย แต่หากเป็นการนำไปวางในวัด จะเรียกว่า การยาย (วางเป็นระยะ ๆ) ห่อข้าวน้อย ซึ่งเวลานำไปวางจะพากันไปทำอย่างเงียบ ๆ ไม่มีการตีฆ้อง ตีกลองแต่อย่างใด

๓. หลังจากวางเสร็จแล้ว ชาวบ้านจะกลับบ้านเพื่อเตรียมอาหารทำบุญที่วัดอีกทีหนึ่งในตอนเช้า เมื่อพระสงฆ์ฉันเช้าเสร็จก็จะเทศน์ฉลองบุญข้าวประดับดิน ต่อจากนั้น ชาวบ้านจะนำปัจจัยไทยทานถวายแด่พระสงฆ์เมื่อพระสงฆ์ให้พรเสร็จ ชาวบ้านที่มาทำบุญก็จะกรวดน้ำ อุทิศส่วนกุศลไปให้ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว ทุก ๆ คน

ประเพณีวันเข้าพรรษา

"เข้าพรรษา" แปลว่า "พักฝน" หมายถึง พระภิกษุสงฆ์ต้องอยู่ประจำ ณ วัดใดวัดหนึ่งระหว่างฤดูฝน พระพุทธเจ้าจึงทรงวางระเบียบการจำพรรษาให้พระภิกษุอยู่ประจำที่ตลอด ๓ เดือน ในฤดูฝน คือ เริ่มตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ของทุกปี เรียกว่า "บุริมพรรษา"ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ

ประเพณีวันออกพรรษา

เดือน ๑๑ เรียกว่าอย่างหนึ่งว่า "วันปวารณา" หรือ "วันมหาปวารณา" คือวันที่พระสงฆ์ทำปวารณากรรมคือเปิดโอกาสให้เพื่อนพระภิกษุกล่าวตักเตือนกันด้วยเมตตาจิตได้ เมื่อได้เห็นได้ฟังหรือสงสัยในพฤติกรรมของกันและกัน

ประเพณีบุญมหากรฐิน

กรฐินมีกำหนดระยะเวลาถวาย จะถวายตลอดไปเหมือนผ้าชนิดอื่นมิได้ระยะเวลานั้นมีเพียง ๑ เดือน คือตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ไปจนถึงวัน ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ (วันเพ็ญเดือน ๑๒) ระยะเวลานี้เรียกว่า กรฐินกาล คือ ระยะเวลาทอดกฐินหรือเทศกาลทอดกฐิน

ภูมิปัญญาท้องถิ่นพื้นที่ในเขตเทศบาลตำบลบึงจาม

ด้านหัตถกรรม สิ่งประดิษฐ์ และการแปรรูปผลิตภัณฑ์

ลำดับ	ชื่อของภูมิปัญญาท้องถิ่น	ชื่อของเจ้าของภูมิปัญญา	ที่อยู่
๑	การทำปลาสาม	นางประทุมมี ปิเลียม	ม.๓ บ้านคำสมบูรณ์
๒	การทำไข่เค็ม	นางสาวอารีย์ พันธุ์สุวรรณ	ม.๓ บ้านคำสมบูรณ์
๓	การไม้กวาด ชะลอม	นายอภิสิทธิ์ พันธุ์สุวรรณ	ม.๓ บ้านคำสมบูรณ์
๔	ผ้าฝ้าย ผ้าขาวม้า	กลุ่มทอผ้า	ม.๓ บ้านคำสมบูรณ์
๕	กระเป๋าย่าม	นางทองแดง พันธุ์เสถียร	ม.๓ บ้านคำสมบูรณ์
๖	ชาใบหม่อน	นางสาวนงลักษณ์ คำหงษา	ม.๓ บ้านคำสมบูรณ์
๗	ผลไม้เชื่อม ผลไม้ดอง	กลุ่มแปรรูปผลไม้	ม.๓ บ้านคำสมบูรณ์
๘	ปลาร้าบอง	กลุ่มแปรรูปปลาร้า	ม.๓ บ้านคำสมบูรณ์
๙	แยมมะแป่ม ชามะแป่ม	กลุ่มวิสาหกิจบ้านโสกโพธิ์	ม.๔ บ้านโสกโพธิ์

ด้านอาหาร เครื่องดื่ม สมุนไพร และสบู่

ลำดับ	ชื่อของภูมิปัญญาท้องถิ่น	ชื่อของเจ้าของภูมิปัญญา	ที่อยู่
๑	สบู่สมุนไพร	นางไพรญา กุลวิไล	ม.๓ บ้านคำสมบูรณ์
๒	การทำปลาสาม	นางประทุมมี ปิเลียม	ม.๓ บ้านคำสมบูรณ์
๓	การทำไข่เค็ม	นางสาวอารีย์ พันธุ์สุวรรณ	ม.๓ บ้านคำสมบูรณ์
๔	การทำปลาสาม	นางประทุมมี ปิเลียม	ม.๓ บ้านคำสมบูรณ์
๕	ชาใบหม่อน	นางสาวนงลักษณ์ คำหงษา	ม.๓ บ้านคำสมบูรณ์
๖	ผลไม้เชื่อม ผลไม้ดอง	กลุ่มแปรรูปผลไม้	ม.๓ บ้านคำสมบูรณ์
๗	ปลาร้าบอง	กลุ่มแปรรูปปลาร้า	ม.๓ บ้านคำสมบูรณ์
๘	แยมมะแป่ม ชามะแป่ม	กลุ่มวิสาหกิจบ้านโสกโพธิ์	ม.๔ บ้านโสกโพธิ์

<https://www.buengghamdla.go.th/index/?page=newarticle61753982>

https://www.otoptoday.com/view_product.php?product_id=21262